

Socialismus pro 21. století

Úvodem

Dokument „Naděje pro Českou republiku“, přijatý VI. sjezdem KSČM, označil za **základní programový cíl KSČM socialismus, demokratickou společnost svobodných, rovnoprávných občanů, společnost politicky a hospodářsky pluralitní**: *„Je postavena na maximální občanské samosprávě, je prosperující a sociálně spravedlivá. Pečuje o zachování a zlepšování životního prostředí, zabezpečuje lidem důstojnou životní úroveň a prosazuje bezpečnost a mír. V její ekonomice se prosazují přednosti a klíčová úloha společenského vlastnictví, které zaručí efektivní, celospolečensky provázané a usměrňované hospodaření kolektivu zaměstnanců podniků, družstev, obcí, regionů i dalších sdružení občanů. Jde o strategický cíl, který vychází z dlouholetých tradic marxistického myšlení. Jeho naplnění chceme dosáhnout demokratickou cestou. KSČM odmítala a odmítá takovou praxi, která připouští nebo ospravedlňuje omezování demokracie, diskriminaci nebo represí za názory a vytváří podmínky pro kult osobnosti.“*

V současné době, plné hrubého zkreslování povahy socialismu a politických a hospodářských cílů KSČM, pokládáme za nezbytné tuto charakteristiku podrobněji rozvinout. Svět se v posledních desetiletích závažně změnil a i my sami pro sebe si potřebujeme upřesnit, jaké závěry z těchto změn pro nás vyplývají.

Neúspěch první formy socialismu, která u nás i v dalších zemích ztroskotala pod tlakem kapitalistického obklíčení i v důsledku vlastních chyb, **nebral nic na významu základních myšlenek socialismu pro nejširší vrstvy obyvatelstva**. Společenský pokrok zahrnující větší **sociální spravedlnost, životní jistoty, růst životní úrovně, mírový svět**, to jsou stále hodnoty, s nimiž se ztotožňuje většina našich občanů. Je naším úkolem ukázat, že tyto hodnoty jsou **reálně dosažitelné** a nejsou jen utopickým snem, a současně ukázat, jaké cesty k jejich dosažení vedou.

Světový kapitalismus ani ve stadiu globalizace ekonomických vztahů nezměnil svou povahu. I nadále plodí válečné konflikty, které mohou kdykoli přerůst v ničivý celosvětový požár. **Bezohledností k životnímu prostředí ohrožuje život nejen příštích generací, ale i té současné. Odsuzuje k bídě a hladovění desítky milionů obyvatel chudých zemí** a ani v hospodářsky nejvyspělejších zemích nebrání růstu počtu sociálně vyloučených, živoření nebo kriminalitě ponechaných lidí. S každým rokem další existence kapitalismu narůstají škody, s nimiž se bude muset příští společnost vyrovnávat. Kritikové kapitalismu, jejichž počet stále narůstá, vystupují s heslem „**Jiný svět je možný!**“ My připojujeme: **Je nejen možný, ale v zájmu zachování lidské civilizace je i nutný.**

Komunisté jsou přesvědčeni, že tento jiný svět bude socialismem: společností svobodnou, ekonomicky výkonnou, sociálně spravedlivou, uvolňující tvůrčí schopnosti každého jednotlivce a v neposlední řadě poučenou z vlastních chyb v minulosti. Je úkolem politiky, aby uvedla do pohybu společenskou sílu, které by takovou společnost

dokázaly vytvořit. Úkolem vědy je objasnit, na jakých základech musí být postavena, aby byla skutečným východiskem z krizí soudobého kapitalismu, nejen dočasným záplatováním jejich následků. Kontury socialistické společnosti, vycházející z těchto zásad, jsou načrtnuty v následujícím textu.

1. Východiska

Představy o socialismu se v dějinách vyvíjely podle toho, jaké cíle se vykořisťovaným masám a jejich vůdcům jevíly jako nejnaléhavější a jaké předpoklady a prostředky ke své činnosti měli k dispozici.

Východiskem našich představ o socialismu je myšlenkový odkaz klasiků. Karel Marx, Bedřich Engels, ale později i V. I. Lenin, ve své době vědecky podložili vizi překonání kapitalismu socialismem. Jejich pojetí společenského vývoje je i dnes základním metodologickým východiskem pro vědecké pojetí socialismu.

Druhým východiskem jsou poznatky z analýzy soudobého kapitalismu. Socialismus nemůže být prostým popřením kapitalismu, ale jeho překonáním. Socialismus dědí po kapitalismu rozvinuté výrobní síly, jejich technické a organizační formy, civilizační výtěžky, kulturní a umělecké hodnoty. Přebírá z nich všechno cenné pro život člověka.

Současný kapitalismus dnes vypadá jinak než v době průmyslové revoluce, je jiný i ve srovnání se státně monopolním kapitalismem Leninovy doby. **V soudobém kapitalismu se prosazuje globální nadvláda superburžoazie, nadnárodní korporace svými sítěmi opřádají planetu a rychle se rozvíjí technologická a informační revoluce. I když se kapitalismus ve své podstatě nezměnil, nové jevy v jeho vývoji mění i podmínky pro přechod k socialismu.**

Třetím odrazovým můstkem pro úvahy o modelu socialismu našeho věku je více než půlstoletá zkušenost z historického typu výrobních vztahů v podobě, která vznikla v původně nerozvinutém Rusku a později byla pod vlivem SSSR přejata v naprosté většině evropských socialisticky orientovaných států, včetně ČSSR.

Tato zkušenost ukazuje na jedné straně **částečnou úspěšnost sovětského modelu socialismu u nás, zejména v oblasti extenzivního hospodářského rozvoje a v oblasti sociální, kde se názorně prokázala jeho schopnost zajišťovat sociální práva a jistoty. Na druhé straně měl i závažné nedostatky, zejména v oblasti stimulování efektivní pracovní aktivity lidí, uplatňování občanských práv, v podpoře iniciativy a tvořivosti a v řešení problémů životního prostředí.**

Tyto nedostatky byly nakonec – spolu s postupným poklesem ekonomické úspěšnosti a koncentrovaným tlakem ze zahraničí – příčinou toho, že **socialismus v ČSSR a dalších zemích neobstál v soutěži s kapitalismem, ustrnul, nebyl schopen zachytit nové podněty zejména z oblasti vědecko-technického rozvoje a za podpory či pasivního přihlížení většiny obyvatelstva přestal existovat.** Byla výrazně oslabena zpětná vazba mezi veřejností a sférou moci, utlumena iniciativa a zainteresovanost lidí. **Budoucí socialistická společnost se musí z chyb minulosti poučit.**

Nutnost nového společenského uspořádání je dána nejenom tím, že kapitalismus je postihován funkčními, popř. strukturálními krizemi. **Změnu si vynucují zásadní limity, na**

kteře tento systém nar z, bezvýchodnost jeho vnitřních rozporů. Zvraty ve vývoji jsou z dějin známé. **Bez zásadní změny může vývoj vyústit dokonce v regres a barbarství v důsledku válečných konfliktů,** zhroucení dosavadních ekosystémů a sociálního konsensu nutného pro fungovanı klasické demokracie.

Platí poučení, že ke každému dalšímu kroku socialistické výstavby je třeba získat demokratickou cestou souhlas většiny obyvatelstva. Nedočkavost, netrpělivost může vést ke ztrátě kontaktu s lidmi a k selhanı a diskreditaci jinak dobře míněných záměrů.

Přechod k socialismu, nová forma sociální revoluce, ve které občané musí donutit vladnoucí struktury, aby pıjaly demokratická pravidla hry a nepokoušely se sáhnout ke zbraním, bude mít zřejme nejméně dvě etapy. **Bude to etapa, kdy bude existovat ještě pomerne silný kapitalistický sektor, a etapa, kdy se socialismus bude stávat dominujícím.** K rozvoji nové, tentokrát jíž trvalé formy socialismu, bude důležité dát probıhajıcı vědeckotechnické revoluci humánní rozměr.

Podmínkou ušpešneho postupu je respektovanı světového rozměru socialismu. Minula doba, kdy bylo moždne ušpešne dokončit budovanı socialismu v jedné zemi, cožd však neznamenaá, že by pro něj nemohly bít v jedné zemi vytvareny prıznive nástupní podmínky. To vyžaduje i novou architekturu světových institucí umoždňujıcı **globalizaci solidarity, rovnoměrnější rozdělení blahobytu v procesu udržitelného rozvoje lidstva a obhajobu všeoecneho uplatņovanı lidských prav.**

2. Materiální základna socialismu

Současný stav výrobních sil umoždňuje ucinıt si představu o budoucí materiální zakladne socialismu. Vědeckotechnická revoluce v hospodársky vyspělých zemích pozvedava výrobní sily na další, kvalitativně výšší vývojový stupeņ. Rozložila tradiční technickou základnu industriální fáze kapitalismu, prolomila dřivejšı dělbu prace, změnila požadavky na kvalifikaci a výkonnost pracovní sily. Rozvoj technologické a informační revoluce dneška vytvarı materiálně-technickou základnu, jejíž mohutnost a produktivní sila je dostatečná k tomu, aby umoždnila ušpešne nastolení a fungovanı socialistických ekonomických vztahů. **K vývoji k socialismu bude neoddelitelne patřıt stav, kdy člověk bude ve stále většı míře přecházet od obsluhy stroje či tezke fyzické prace k vysoce kvalifikovane, silne intelektualizovane činnosti.**

Cílem socialistické společnosti je tyto výrobní sily přeskupit a zamerit jejich vývoj na obory klıcove pro budoucí potřeby obyvatelstva. Prostředky k takové restrukturalizaci nalezne společnost zpočátku v omezení ztrát, plynoucích z disproporcí živelne trždı výroby, v odstranění válečných výdajů, využití moždnosti soustředit akumulované prostředky nejprve na projekty dřıve finančně nedostupné, později na růst vlastní výkonnosti ekonomiky. **Jen růst produktivity prace ale může umoždnit, aby základní životní potřeby společnosti byly uspokojovány ve srovnanı s kapitalismem v konkurenčně schopném rozsahu, v lepší skladbě a prací stále se zmenšujícího počtu pracovníků ve výrobě.**

Jíž dnes je v hospodársky vyspělých zemích v odvětvích materiální výroby zaměstnána méně než polovina celkového počtu pracovníků. **Za socialismu bude tento trend bezpochyby pokračovat – a patrne zesilovat – zkracovanı pracovní doby a rozšıřovanı volného času. Poroste tak poptávka po služdbach i po dalších, nematerıalnıch potřebách.**

Lze odůvodněně očekávat, že v socialistické společnosti bude většina pracovníků činná mimo oblast vlastní produktivní výroby – v různých odvětvích služeb, v organizacích společenské správy, sociální péče, vzdělání, kultury a sportu apod. V návaznosti na to dojde i ke změně sociální struktury společnosti.

3. Ekonomické vztahy

Za socialismu budou nadále existovat a působit obecné ekonomické zákony. I za socialismu se musí výroba vyvíjet v určitých vzájemných, objektivně daných proporcích, i za socialismu bude existovat vedle práce nutné i nadpráce a nadprodukt, i za socialismu bude prvním ekonomickým zákonem „úspora času“, tj. zvyšování efektivnosti výroby. I za socialismu bude jako jeden z faktorů zvyšování efektivnosti působit **soutěživost mezi ekonomickými subjekty**. Především tu však budou mohutné výrobní síly, věda, technika, informační a komunikační sítě, vzdělanost, kvalifikovanost lidí a formy jejich efektivní součinnosti. Bez těchto výrobních sil by zásadní změna společnosti nebyla možná.

Nejsou to jen výrobní síly, které socialismus může převzít a uzpůsobit je změněným podmínkám. Dokonce i výrobní vztahy, které jsou jádrem celého ekonomického systému i celého společenského uspořádání, není nutno totálně rozbít. I v nich jsou určité prvky, které mohou velmi dobře sloužit, jestliže je zabudujeme do socialistické reality za aktivní úlohy vztahů společenského vlastnictví a politické moci otevřené nejširším vrstvám.

V oblasti ekonomických vztahů existují určité složky a formy, které mají – obrazně řečeno – provozně-ekonomický charakter, které zabezpečují běžné fungování ekonomiky. Patří sem např. organizace a metody řídicí práce, obchodní a finanční soustava, vztahy funkční nadřízenosti, podřízenosti a pracovní disciplíny, systémy odměňování práce apod. A také takové jevy každodenního hospodářského života, jako jsou banky, supermarkety, platební karty či spotřební úvěry. Jejich úkolem je věcně zprostředkovávat plynulý chod ekonomiky – výroby, rozdělování, směny a spotřeby. Socialismus sice zruší jejich kapitalistickou formu, ale zachová věcnou náplň těchto vztahů.

Socialistická ekonomika nebude popřením všeho, co vyrostlo v ekonomice kapitalistické, nebude jejím „opakem“ za každou cenu. K jejímu vytvoření bude třeba bedlivě rozeznávat, které prvky složité soustavy ekonomických vztahů kapitalismu lze postavit do služeb socialistické ekonomiky a které je třeba skutečně nahradit prvky zcela novými.

Zásadní změnu ekonomického systému je třeba hledat v oblasti vztahů vlastnických. **Socialismus navazuje na dlouhodobě se prosazující dějinnou tendenci směřující k zespolečenštění práce. Společenské vlastnictví má za socialismu za úkol vyloučit vykořisťování člověka člověkem, přehradit dosavadní nesmyslné plýtvání lidskou pracovní silou i omezenými přírodními zdroji, ale i zachovat a rozmnožit všechny podněty ekonomického rozvoje a učinit pracujícího člověka skutečným společenským spoluvlastníkem.** Tržní vztahy a ekonomické řízení budou sloužit novému systému ještě lépe než za kapitalismu a budou regulovány demokratickým plánováním a zapojením pracujících do řízení. **Nový socialismus nebude návratem k byrokratickým mechanismům známým z minulosti.** Zkušenost také ukázala, že různé druhy výrobní činnosti a poskytování služeb budou vyžadovat **rozmanité vlastnické formy**, mezi nimiž se budou jako nejperspektivnější, ekonomickými prostředky, prosazovat **různé formy společenského vlastnictví.**

Úkol „nahrazovat soukromé vlastnictví společenským vlastnictvím“ ale nespočívá ve formálním právním a mocenském vyvlastňování „starých“ vlastníků výrobních prostředků vlastníky novými, na které se někdy klade hlavní důraz. **Jde o to vytvořit takový ekonomický systém, ve kterém bude různými cestami** (demokratickou regulací, zapojováním pracujících do řízení, politikou a vstupováním společenského kapitálu do kapitalistických podniků) **posilovat společenské vlastnictví** a jeho perspektivnost se potvrdí **v rovnoprávné ekonomické soutěži s ostatními formami**. Bude také muset být schopný konkurovat i velkým nadnárodním korporacím.

Poučili jsme se z minulých chyb a rozhodně nechceme nějaké administrativní a všeobecné znárodňování. Lze předpokládat, že v socialistické ekonomice budou jako ekonomické subjekty působit podniky **nadnárodní, státní, samosprávných zaměstnaneckých kolektivů, družstevní, regionální a komunální podniky, ale i soukromé, individuální, resp. rodinné, případně i podniky nadací a jiných organizací. Všechny tyto vlastnické formy, včetně soukromého vlastnictví, budou začleněny do systému hospodářských vztahů socialismu.** Silný neprivátní sektor bude pro činnost středních a drobných soukromých podniků vytvářet pozitivní rámec. A naopak - existence soukromých vlastníků výrobních prostředků bude v tomto rámci užitečná i za socialismu. Značný prostor bude dlouho zůstat pro soukromé subjekty, ve kterých bude nebezpečí vykořisťování práce výrazně omezeno převažujícím způsobem výroby.

Socialistické hospodářství bude plánovanou tržní ekonomikou. Plán se však bude prosazovat nikoli direktivními státními nařízeními a rozpisem ukazatelů státního plánu, ale **prostřednictvím ekonomických nástrojů** a bude zaměřen především na **strategii hospodářského rozvoje**. Bude mít především **koordináční a indikativní funkci**, přičemž indikátory „růstu růstu“ budou nahrazeny indikátory růstu kvality života. Plánování, projektování a předpovídání v různých formách bude součástí společenského, zvláště pak hospodářského řízení na všech úrovních, u různých subjektů.

Socialistické tržní vztahy nebudou samoučelem, ale prostředkem. Tržní prvky hospodaření budou sloužit jednak jako korektiv vládní hospodářské strategie, jednak jako měřítko hospodářské efektivity podniků a pracovních zásluh jejich zaměstnanců. Budou spojeny s podnikavostí a konkurencí, s tržní cenotvorbou v podstatné části ekonomiky. Nutno zdůraznit, že **socialistická ekonomika** jako předstupeň ekonomiky komunistické **se bez tržních vztahů neobejde**.

Za cíl socialistické výroby se dříve zpravidla označoval soustavný růst životní úrovně, měřený objemem individuální nebo rodinné spotřeby. Toto měřítko za socialismu 21. století ztratí na své výlučnosti, i když zejména v mimoevropských nerozvinutých zemích si ještě ponechá svůj význam.

Na jedné straně hospodářský rozvoj umožní postupně naprosté většině obyvatelstva dostatečně uspokojovat své základní potřeby, žít důstojným životem a obrátí jejich pozornost na jiné životní cíle, než na pouhý růst materiální spotřeby – na tvůrčí práci, kvalitu života, životní a sociální prostředí, zdraví a bezpečí. Na druhé straně trvale udržitelný rozvoj bude narážet i na současné meze čerpání přírodních zdrojů Země.

4. Sociální spravedlnost

Primárním zájmem podstatné části světové populace a hybnou silou revolučních hnutí je touha po sociální spravedlnosti, sociální jistotě a úctě k člověku. Mezi lidmi stále

sílí nespokojenost se světem, ve kterém někteří bohatnou jen díky svým zděděným nebo násilně uzurpovaným výsadám, díky privilegiím stavovským, majetkovým, rasovým, národnostním, náboženským aj., zatímco jiní jsou odsouzeni k životu v bídě, přestože celý život namáhavě pracují.

Karel Marx prokázal, že v kapitalismu vykořisťování existuje v důsledku zákonitostí kapitalistického soukromého vlastnictví i při formální občanské rovnosti a platnosti zákonů zboží směny. Podstatou kapitálového vztahu stále zůstává to, že kapitalista si bez náhrady přivlastňuje část práce fyzicky i duševně pracujících zaměstnanců. Předpokladem sociální spravedlnosti je proto odstranění nadvlády kapitalistické formy vlastnictví rozvojem společenských vlastnických forem, které se stanou převažujícími. To umožní zajistit všem:

- a) rovnou příležitost k práci podle schopností,
- b) odměnu za práci podle pracovní zásluhy,
- c) rovné právo na vzdělání, zdravotní péči a další podmínky kultivace osobnosti,
- d) sociální jistoty pro všechny pracující v takové míře, aby i nejméně odměňovaná řádná práce dávala šanci na důstojné životní podmínky

Princip sociální spravedlnosti neznamena sociální a mzdovou nivelizaci - klíčová je zásada odměňování pracovníků podle jejich pracovní zásluhy, samozřejmě při uplatňování doprovodných mechanismů solidární sociální pomoci těm skupinám i jednotlivcům, které jsou nezaviněně znevýhodněny a samy si pomoci nemohou.

Sociální spravedlnost rozhodně není poskytováním pasivního sociálního pohodlí státem neoprávněným osobám, jde o systémovou podporu sociální aktivity občanů, pružnou a motivační sociální politiku s pestřejší škálou forem i poskytovatelů sociálních služeb.

V počátečních fázích vývoje socialismu se bude muset společnost vyrovnávat s problémy spojenými se starou dělbou práce a deformacemi kapitalistické ekonomiky. Je to v první řadě problém množství a skladby pracovních příležitostí, řešitelný na jedné straně zkracováním pracovní doby, na druhé straně restrukturalizací výrobních činností a služeb, spojenou s rozsáhlými změnami pracovní přípravy, základní i celoživotní.

Zvláštní problém pak bude tvořit skupina „nezaměstnatelných“, „sociálně vyloučených osob“, zčásti své postavení již dědicí v druhé či ještě další generaci. Jde nejen o osoby postrádající potřebnou kvalifikaci a pracovní návyky a často ani nejevící snahu je nabýt a začlenit se do životního způsobu většinové populace. Jde také o skupinu „technologicky“ nezaměstnaných, které technický rozvoj vytěsňuje z výrobního procesu a pro které bude obtížně hledat možnosti uplatnění ve službách a aktivitách rozvíjených ve volném čase. Společnost na cestě k socialismu bude hledat humánní řešení podobných problémů s požadavkem aktivní účasti postižených a způsoby předcházení takovým situacím.

Jiným problémem, omezujícím sociální politiku státu jako formu naplňování sociální spravedlnosti, bude zřejmě rozdílná ekonomická úroveň jednotlivých zemí, vstupujících na socialistickou cestu. Z ní vyplývá omezenost prostředků sociální solidarity v některých zemích ve srovnání s jinými, riziko sociální migrace mezi zeměmi a problém míry mezinárodní solidarity.

Toto vše způsobí, že při obecných zásadách sociální spravedlnosti se její principy budou promítat do sociální politiky státu v různých postupných fázích vývoje socialismu, v různém stupni, podmíněném objektivními okolnostmi. Sociální spravedlnost je nutné chápat jako proces, jako tendenci, nikoli jako ideální, jednou provždy daný stav. Přehnaná očekávání ani populistická sociální politika by nebyla na místě.

5. Politický systém socialistické společnosti

Změny ve společenské dělbě práce, vyvolané postupem informační a technologické revoluce, a převládnutí společenských forem vlastnictví, se zásadním způsobem odrazí v sociální skladbě socialistické společnosti a v politických formách jejího života. **Dřívější existence tříd se vzájemně nesmiřitelnými zájmy ztratí svou základnu.** Jejich příslušníci budou postupně vtahováni do nových sociálně-ekonomických vztahů a budou se vyrovnávat s celospolečenským zájmem. To neznamena, že zájmy sociálních skupin budou bezrozporné.

Působit bude setrvačnost skupinových zájmů a společenského vědomí, i když vliv předchozího systému bude za socialismu slábnout. I za socialismu však budou existovat různé sociální skupiny, které se budou lišit a budou mít své vlastní specifické zájmy, někdy odlišné od obecných, někdy jim protichůdné, někdy konkurující zájmům jiných společenských skupin. Tyto skupiny se budou lišit podle vlastnických vztahů, svým postavením ve společenské dělbě práce, svými generačními, lokálními, etnickými či dalšími zájmy.

Mezi těmito sociálními skupinami bude i za socialismu docházet k určitým neantagonistickým rozporům a bude je třeba řešit. Tato řešení musí být nenásilná, musí být dosažena jednáním, musí být dosažena **v souladu s právem a demokraticky.** Odtud plyne potřeba různých forem sdružování příslušníků těchto skupin za účelem reprezentace, formulování a obhajoby jejich specifických zájmů, v tom i případná potřeba politických stran. Tyto rozpory mezi sociálními skupinami i jednotlivci je nutné vnímat jako objektivní, přirozenou stránku i jako základ dynamiky dalšího vývoje společnosti.

Současně z toho vyplývá i **nezbytnost plurality politického spektra,** odrážející zájmovou rozmanitost jednotlivých prvků sociální struktury společnosti. Pluralita politických stran omezovaná pouze ústavností nahradí někdejší monopol jediné strany. Vedoucí úloha žádné strany nebude moci být jednou provždy dána. **Avantgardní role politického subjektu může být dána výsledkem jeho schopnosti nejlépe vyjadřovat a sjednocovat zájmy občanů, využívat nejpokrokovější teorii a nejnovější poznatky a vysílat do společenské soutěže nejschopnější a nejlépe připravené kandidáty.** Nelze toho dosáhnout žádnými formálně byrokratickými mechanismy.

Své právo spolurozhodovat o tom, co je společenský zájem nadřazený nad dílčí zájmy sociálních skupin, má právo každý suverénní občan. **Právo spolurozhodovat v základních politických otázkách bude moci každý občan uplatňovat přímo (ve formách přímé demokracie) a nebo metodami dlouhodobě kultivované zastupitelské demokracie.** Možnosti přímé demokracie se budou rozšiřovat díky nabídce komunikačních technologií.

Různé formy přímé demokracie (včetně spoluúčasti dětí a mládeže, mj. formou žákovských a studentských samospráv a parlamentů dětí a mládeže jako školy demokracie a aktivního občanství) **budou odrážet rozvoj pestré občanské společnosti a rozšiřovat sféru svobody.** Rozpouštění politické sféry ve sféře občanské bude v závislosti na růstu uvědomělé sebekázně naplňováno velmi postupně. **V podstatě bude zastupitelská demokracie, při všech svých známých nedostacích, i za socialismu hlavní formou politické vlády.**

Demokratické uspořádání všech orgánů státní moci a správy bude založené na kombinaci zásady samosprávy jako řízení zúčastněnými jednotlivci a zásady demokratického centralismu. Pokušení korupce a zneužívání výkonné moci v úradech a hospodářských organizacích ani se vznikem socialismu ihned nezanikne; bude třeba mu důsledně a dlouhodobě čelit. Mimořádnou úlohu bude plnit občanská kontrola a nezávislý dohled na výkon rozhodnutí, počínaje podnikovými radami zaměstnanců v hospodářství a kontrolními občanskými výbory konče.

Lze předpokládat, že státní organizace společnosti založená v zásadě na národním principu a na dílčích územních samosprávných celcích zůstane ještě značně dlouhou dobu zachována, budou se však proměňovat její funkce. Její úlohu ovlivní včleňování do státních útvarů na nadnárodním principu a podíl na globálním organizování a řízení společnosti. Dělbba kompetencí jednotlivých úrovní společenského řízení spojená s decentralizací správy bude určena podle principu efektivní pravomoci delegované na orgány, které mají k řešení problému nejbližší. Změní se ale také proporce mocensko-potlačovatelských a represivních funkcí státu ve prospěch funkcí ekonomických, sociálních, organizátorských a kulturně-výchovných. **Formální donucovací mechanismy budou s rozvojem přímé demokracie více nahrazovány tlakem veřejného mínění jako výrazným společenským morálním korektivem. Občan se bude s rozvojem samosprávy stávat aktivním prvkem politického života s pocitem vlastní spoluzodpovědnosti za vývoj společnosti, ve které žije. Zvláště mladí lidé musí mít možnost mluvit do utváření světa, v němž budou žít.**

Řada funkcí státu bude plněna nestátními, neziskovými organizacemi. Budou se také stírat ostré hranice mezi politickými stranami a ostatními typy společenských organizací. Zákonodárná politická moc bude důsledně oddělována od moci výkonné, tj. od konkrétních činností státního aparátu, jehož prostřednictvím se přijatá strategická rozhodnutí uskutečňují. Práce státního aparátu bude mít vlastní pravidla, jejichž dodržování bude podmínkou řádného chodu společnosti, zárukou životních jistot a bezpečného života občanů.

6. Společenské vědomí a hodnoty socialistické společnosti

Aby se člověk ztotožnil se zásadami socialistické společnosti a jednal v souladu s nimi, nestačí jej zasadit do z vnějšku nadekretovaných podmínek, je potřeba, aby je přijal za své. Vytváření socialistického vědomí je složitým procesem, postupná změna společenského myšlení završuje komplex změn, jimiž při budování socialismu prochází společnost, které vyžadují výchovu, vzdělávání, trpělivost a toleranci.

Tento proces bude bezpochyby trvat **po několik generací. Ekonomická a sociální zkušenost se neodráží ve vědomí okamžitě a přesně**; při jejím zpracování spolupůsobí setrvačné myšlenkové stereotypy, po celé generace vytvářené věcné i citové předsudky, vliv tradic a kultury, společenských vzorů, selektivního poskytování informací, jimiž je člověk zahlcován. **Změny společenského vědomí jsou proto obtížné a zdlouhavé; vyžadují trpělivost a toleranci.**

V rámci socialismu se budou kvalitativně měnit všechny oblasti společenského vědomí od světónázorových otázek až po hodnotový žebříček občanů. Tento vývoj si však nelze představovat jen jako důsledek změn v oblasti výchovy, vzdělávání, propagandy, šíření informací atd. Jeho základem je především postupná přeměna společenských vztahů a tomu odpovídajících forem praxe ve všech oblastech života společnosti. Právě praktická životní zkušenost lidí se bude promítat do morálky, kultury a umění, vědy, právního, ekonomického a

ekologického vědomí, které budou zpětně společnost spoluutvářet. Ideologie jako zvláštní dimenze duchovního života bude integrovat různé zájmy, s ohledem na společenský zájem, který nebude apriorně uměle konstruován, ale bude vyplývat z přirozené jednoty základních zájmů jednotlivých společenských skupin.

V základech těchto změn, zahrnujících všechny oblasti společenského vědomí od světonázorových otázek až po hodnotovou stupnici člověka, bude ležet orientace na dosažení základního cíle socialistické a později komunistické společnosti: **k svobodnému, všestrannému rozvoji každého jednotlivce a s tím i celé společnosti.** Místo zjednodušeného pojetí kolektivismu půjde o **svobodný individuální rozvoj každého jednotlivce s důrazem na maximální uplatnění jeho tvůrčích schopností, což ve svém důsledku bude sloužit celé společnosti.** Dojde ke zvýraznění a určitému posunu hodnoty „svobody“. Svobodný občan socialistické společnosti nemá nic společného s bezohledným egoistickým individuem utvářeným v kapitalismu. **Svoboda je organicky spojována s odpovědností, práva s povinnostmi, individualita s respektem k hodnotám společenství.**

Na žebříčku společenských hodnot sestoupí ze svého dosavadního piedestalu zisk, touha po majetku, po maximalizaci spotřeby odůvodněné i prestižní. **Za socialismu přichází doba, kdy se - v duchu Marxovy předpovědi - stane největším bohatstvím společnosti její volný čas využívaný k vnitřnímu rozvoji člověka. Uspokojování materiálních potřeb je podmínkou, ale ne konečným cílem socialismu. Skutečným bohatstvím člověka je jeho schopnost vnímat svět v jeho pestrosti a rozmanitosti, v bohatství jeho potřeb.**

V horních patrech hodnotového žebříčku socialistického občana bude bezpochyby vystupovat již dnes silné sociální citění, sociální solidarita, pocit sounáležitosti, vědomí spoluzodpovědnosti za každého člena společnosti.

Vysoko na žebříčku společenských hodnot bude rovněž **tvůrčí práce, osvobozená od vykořisťování. Je prostředkem rozvoje schopností a nadání každého jedince a současně příspěvkem k blahobytu všech;** bude tedy i předpokladem k získání společenské prestiže.

Pro socialismus bude charakteristický **široký rozvoj kultury všeho druhu a forem,** včetně moderních proudů a směrů a s respektem k tvůrčí svobodě, a s co nejširší aktivní i pasivní účastí občanů. Poroste význam samosprávných forem kulturního života. Výrazným aspektem bude nejen ochrana kulturních památek a kulturního dědictví, ale i rozšiřování emancipační funkce kultury v složitém multikulturním světě i směrem k netradičním menšinám, lidem se specifickým způsobem života atp.

Stoupne bezesporu úloha vědeckého poznání, rozvoje vědy a výzkumu. Mimořádnou důležitost bude mít vzdělávání jako zdroj a předpoklad rozvoje všech oblastí života. Velký význam bude mít vedle školní a rodinné výchovy i působení hromadných sdělovacích prostředků a možnosti využívání internetové informační sítě. Informační a hodnototvorné působení médií, včetně internetu, bude i v socialistické společnosti dále sílit. **Otevřený přístup k informacím, kritický rozum a názorová pluralita bude bránit manipulativním zásahům.** Vliv médií, zejména elektronických a interaktivních, bude využíván k rozvoji informační demokracie, k výchově a vzdělávání občanů, ale samozřejmě i pro jejich odpočinek a rozptýlení.

Také náboženství, jako významná forma duchovního života člověka a nedílná součást kultury, neztratí za socialismu své opodstatnění. S vytvářením vlastnické

rovnoprávnosti občanů, sblížením tříd a skupin a překonáváním rozporu mezi duševní a fyzickou prací se změní zásadně jeho charakter. **Přestane být ideologií posvěcující společenskou nerovnost a sloužící k manipulaci velkých společenských skupin. Zneužívání víry k politickým cílům, náboženská nesnášenlivost, včetně hanobení symbolů a přesvědčení, budou se socialismem neslučitelné. Bude náležitě doceněn kultivující vliv víry, její vliv na pěstování mravního vědomí a mezilidské sounáležitosti.** Koexistence světonázorových orientací, včetně vztahu náboženství a ateizmu, bude založena na svobodě vyznání, rovnoprávnosti, vzájemné úctě, respektu a dialogu otevírajícím možnosti k nalézání společného jazyka a společného pěstování všelidských hodnot, ušlechtilosti a morálky. Na této bázi budou mít církve, ve kterých se budou prosazovat demokratické a samosprávné principy, možnost plnohodnotné integrace do života socialistické společnosti a účasti při hledání společné odpovědnosti za budoucnost světa a perspektivu člověka.

7. Socialismus a ekologie

Nutným aspektem života za socialismu je ochrana – či spíše záchrana - životního prostředí. Ohrožení přírodního prostředí, proces globálního oteplování, hrozba energetické i surovinové krize, nedostatek pitné vody, zamořené ovzduší, chemické úpravy potravin, snižování možností odčinění způsobených škod – to vše je alarmující. Závažně je ohrožena nejen řada forem života, ale i samotná jeho existence.

Vědci upozorňují, že lidské aktivity mohou mít hroznivé následky. **Řešením je prosadit a respektovat bytostnou jednotu člověka a společnosti s přírodou, aby se celé přírodní prostředí stalo reprodukcí se a odpovědně obhospodařovaným zdrojem lidských, společenských sil.**

Socialistické uspořádání svou demokratičností vyhovuje potřebě zesílené zpětné vazby na stav přírody. Nabízí výhodu racionální organizace a prognózování lidských aktivit s ohledem na povahu ekologických procesů. Se surovinami, půdou, vodou a vzduchem se nakládá cílevědomě, nikoli bezstarostně jako s volně dostupnými komoditami nebo podle čistě ziskového principu.

Nezbytná opatření na ochranu životního prostředí počínají přestavbou výrobních sil. Vyznačují se **orientací na snižující se materiálovou a energetickou náročnost, úspory paliv a energie** (odchod od fosilních paliv, zejména od ropy), na růst významu **nanotechnologie a biotechnologie**. Restrukturalizace výroby posílí obory s vysokým podílem vědeckých aplikací, včetně odvětví sociálního a ekologického zaměření. Bude vyvíjena snaha o zabezpečení přiměřené soběstačnosti v potravinách našeho klimatického pásma zemědělstvím šetrným k životnímu prostředí.

K významným přesunům a racionalizaci dojde ve sféře spotřeby tak, aby projekty byly zaměřovány na uspokojování základních, nikoli umělých, falešných potřeb, provokovaných reklamou sledující prvořadě ziskové cíle a poškozujících přírodu, jiné lidi, včetně samotných spotřebitelů. Jde o přiměřené uspokojování potřeb, ale také o stále významnější vliv nových rodících se potřeb, včetně duchovních.

Důsledná ochrana a podpora zdravého životního prostředí, biodiverzity a krajiny předpokládá soustavnou ekologickou výchovu, ale také odpovídající ekonomické motivace, možnostem socialismu odpovídající.

Snahu o takto zabezpečený trvale udržitelný rozvoj vyvíjejí dnes ve světě různá hnutí, v nichž se angažují hlavně mladí lidé - od ochránců životního prostředí, ekologických, ale i širě orientovaných alterglobalizačních a dalších hnutí. S rozsahem, pestrostí a dynamismem, s rozhodností, s jakou vystupují, představují významný zdroj politické energie. Činitele a aktivisty ekologických hnutí bude radikální levice zavázána ve svém projektu socialismu podstatně více oceňovat jako partnera.

8. Vstup na cestu k socialismu

Naplnění vize socialismu si lze představit jen jako tvůrčí proces uskutečňovaný demokratickou cestou. Náčrt obrazu socialistické společnosti jako strategického cíle komunistů zahrnuje i prostředky a cesty dosažení tohoto cíle a objasnění, jak bude samotná systémová změna probíhat, jaký bude její charakter a kdo bude jejím rozhodujícím subjektem.

V procesu globalizace sílí potřeba koordinované činnosti mezinárodní levice a komunistického hnutí. S tím souvisí schopnost integrovat zájmy občanů různého typu, utváření solidarity s více transnacionálním rozměrem. **Sklouzávání do nacionalismu by bylo pro perspektivu socialismu velkou bariérou.** Problematika socialismu pro 21. století se musí stát předmětem diskuse v rámci mezinárodního komunistického hnutí.

Vznik socialismu nemůže být jednorázovým procesem. Půjde o kumulaci různých předpokladů pokroku v čase i v prostoru, o vzájemně se podmiňující procesy evoluce a revoluce.

Ke krizovému zauzlení situace může v soudobém kapitalismu dojít v zásadě kdykoliv. **Ohnisek potenciální revoluční situace je mnoho: neustávající hrozba válečných konfliktů, nevratné negativní změny klimatu, energetické krize, neschopnost udržet v přijatelných rozměrech využívání přírodních zdrojů a zachovat životní prostředí, příznivé pro život příštích generací, stupňování hospodářských a sociálních rozporů mezi chudou a bohatou částí světa, pokračující sociální polarizace i uvnitř hospodářsky vyspělých států samotných, neschopnost soudobého kapitalismu zabezpečit fungování politické demokracie a občanských svobod, čelit totalitárním tendencím.** Kdekoliv může vzplanout jiskra.

Možnost zahájení cesty k socialismu, procesu socialistické revoluce v některé části světa, je významným politickým činem, který vytváří novou základnu působení v dalších zemích a může přispívat k předpokladům celkového úspěchu. **V současných podmínkách není však vybudování socialismu – a dnes už ani dlouhodobě udržitelný úspěch socialistické revoluce – v možnostech jediné země,** byť i rozsahu Ruska, USA nebo Číny. Vedle hospodářsky vysoce vyspělých existují i země procházející teprve stádiem industrializace a země, které vlastním vývojem nedospěly ani ke kapitalismu.

Konkrétní revoluční situace v zemích vysoce rozvinutých bude mít se vši pravděpodobností jinou podobu než v zemích méně rozvinutých. **Na „periferii“ se spojuje horší sociální situace se silnějším národním, protiimperialistickým odporem, což vede k radikálnějšímu postupu.** Ve vyspělých zemích je naopak možnost dovršit socialistické změny bližší. **S ohledem na globální propojenost se tyto změny navzájem ovlivňují a spoluvytvářejí obecné podmínky přechodu k socialismu.**

Různé startovní čáry a různé bezprostřední cíle revolučních hnutí v jednotlivých zemích a jejich sdruženích vyvolávají potřebu rozdílných revolučních přístupů. Bylo by opětne tragickou chybou očekávat u jednotlivých zemí jednotné konkrétní postupy. **Rozdílnost a rozmanitost, přihlížení ke zvláštnostem i jedinečným podmínkám při uplatňování stejných obecných zásad, je naopak nenahraditelnou inspirací a zárukou trvalého dalšího rozvoje socialistických myšlenek.**

Komunisté v ČR vycházejí při úvahách o socialismu 21. století logicky z poměrů v hospodářsky nejvyspělejších zemích, protože odrazovým můstkem socialismu jako vyššího společenského řádu jsou právě ony. V těchto zemích jsou materiální předpoklady socialismu nejrozvinutější a demokratické principy vlády běžnější. Nejpriznivější budou tyto podmínky tam, kde se podaří odrazit nápor antisociální ofenzivy kapitálu, ubránit či znovu prosadit a v dalším vývoji významně prohloubit podstatné prvky sociálního státu. Tento boj o sociální stát rozhodně nelze podceňovat. **Nejde totiž o pouhé vylepšování kapitalismu, ale o prosazování oprávněných zájmů občanů, které by mohlo přerůst do vyšší kvality.** Přestože i zde bude znamenat překonávání kapitalismu řadu zásadních sociálních přeměn, předpokládáme, že se odehrají pokojnou cestou.

Revoluce je zpravidla chápána jako násilné svržení vlády určité třídy nebo společenské skupiny a nastolení politické moci jiného společenského subjektu. Ve velkých revolucích minulosti byla jejím dominantním rysem právě násilná stránka, velmi často provázená proléváním krve. **Marxisté však socialistickou revoluci s násilím nutně nespojují. Politická moc, jako úvodní krok socialistické revoluce, může být získána plně demokratickou cestou, stane-li se záležitostí širokých vrstev a bude-li prosazována jejich aktivitou.** Sociálně-ekonomická stránka socialistické revoluce, tj. reálná přeměna společenského řádu, je pak dlouhodobý proces, trvající desetiletí. **Socialistické přeměny, mají-li být trvalé, musí mít většinovou, neustále obnovovanou podporu obyvatelstva, být jím přijímány jako žádoucí pokrok oproti kapitalismu.**

KSČM považuje nekrvavou a demokratickou revoluci za cestu, která nejvíce odpovídá potřebám a zájmům lidí a je nejlépe slučitelná s humánní podstatou systémové změny. Nejsme naivní, víme, co dokážou ti, kteří hájí své zisky a mocenské pozice, zároveň však víme, že samotná logika ekonomických a civilizačních procesů jim za podmínek intenzivní masové aktivity může a musí zabránit uvrhnout lidstvo do slepé uličky sebevražedných občanských i jiných konfliktů.

Prvek demokratického donucení je v přechodu k socialismu 21. století omezenější rozsahem i časově. Je nahrazován organizačními a kulturními funkcemi politické moci i institucí občanské společnosti. Většinová vůle společnosti přitom bude plně respektovat práva menšin. I při řešení sociálně patologických jevů nepůjde o pouhou represii, větší akcent bude kladen na prevenci.

Na cestě k socialismu (i později, dokud bude socialismus existovat v menší části světa) zůstane nepochybně aktuální otázkou jeho ochrana před vnějším útokem, terorismem apod. Jde o to skloubit hodnoty míru s vyčleněním nezbytných ekonomických zdrojů na obranu, existenci zbrojního průmyslu, ale i koncipovat mezinárodní systémy kolektivní bezpečnosti i domácí branné moci socialistického společenství.

Co se týče přežívajících zastánců kapitalistického režimu, odpůrců socialismu podporovaných případně ze zbývajících kapitalistického světa, bude se proti nim **socialistická revoluce bránit především svými hospodářskými, politickými i kulturními úspěchy, svým demokratismem a sociální solidaritou, které postupně vezmou nepřítelům socialismu půdu pod nohama.**

Kdo bude aktivním společenským subjektem socialistické revoluce, hlavním nositelem revolučních změn a jakým nárokům bude muset dostát? **Je skutečností, že v hospodářsky vyspělých zemích se počet klasických, fyzicky pracujících dělníků, zejména průmyslových, tradičních nositelů revolučních myšlenek i revolučních akcí, snížil na méně než třetinu zaměstnaného obyvatelstva. Změnil se také charakter jejich práce, změnil se formy a rozsah solidarity a organizovanosti. Na druhou stranu však výrazně roste počet pracovníků ve službách i dalších skupin vykořisťovaných zaměstnanců.** Významná část dělnické třídy i dalších zaměstnanců získává znaky tzv. **znalostního proletariátu**, jejich práce je utvářena v podmínkách technologické, informační revoluce, což má na jejich organizovanost i vědomí specifický vliv. Uvědomění si svého vykořisťování a sounáležitosti se všemi zaměstnanci se bude postupně formovat. K nim si představitelé nekapitalistických a protikapitalistických sil teprve razí cestu. Je to však sám kapitalismus, který v honbě za vyššími zisky a stlačováním ceny práce již dnes sahá a bude stále víc sahat i na dílčí výhody těchto skupin netradičních dělníků a sblížovat je s ostatními i pokud jde o protikapitalistickou orientaci.

S rozvojem hospodářské samosprávy a participace se bude formovat také skupina samosprávných vlastníků, překonávající odcizení vlastnictví v tradičních soukromých či státních podnicích a vystupující s novou úrovní sebevědomí.

Všechny tyto dílčí skupiny však spojuje, ať si to dnes uvědomují nebo ne, zájem na změně společnosti a v tomto spojení zůstává proletariát v roli potenciálního vůdce všech vykořisťovaných, neprivilegovaných, znevýhodněných. K těmto neprivilegovaným vrstvám se začleňují a přiklánějí lidé s potřebou svobodnějšího rozvoje a s výraznějšími hodnotami duševně bohatého života. **Fronta těchto potenciálních odpůrců kapitalismu se bude dále rozšiřovat a vnitřně stmělovat, přestože její politickou a institucionální reprezentaci bude představovat velmi pestrá paleta stran, hnutí i organizací.** Záleží jen na komunistech, nakolik se dokážou v této paletě uplatnit a přispívat k jejímu sjednocování.

Potenciální revoluční fronta, ve které komunisté a levicově politicky angažovaní lidé hrají významnou roli, se rozšiřuje o účastníky různých sociálních hnutí, alterglobalisty, o ochránce životního prostředí, o přemýšlivé intelektuály, o revoluční mládež, o zastánce sociálního státu a o další skupiny osob, z nějakého důvodu nespokojených se stavem věcí za kapitalismu. Přestože většina z nich nemusí mít a ani nemá socialistické cíle a stranictví se i záměrně vyhýbají, svou činností kapitalismus objektivně oslabují. Mnohé z nich prostá logika vývoje posléze dovede k přesvědčení, že svých cílů mohou dosáhnout jenom při celkové změně společenského řádu.

Socialistická revoluce nemusí začínat jako socialistická, může se rozvinout z revoluce národní, demokratické, environmentální či jiné. Jejimi nositeli mohou být v jejích různých fázích různé společenské vrstvy či skupiny a její socialistická orientace se může prosadit až po delší době.

Levicově orientované strany mohou utvořit socialisticky orientovanou vládu, která po získání většinové politické moci naváže na nejlepší stránky předchozího

společenského vývoje (např. využitím pozitivních prvků ideje a praxe sociálního státu) a bude postupně uskutečňovat socialistické změny v ekonomické a sociální oblasti. Zvolí hospodářskou, zejména daňovou a pracovně-právní politiku, omezující vykořisťování zaměstnanců, a vnese do hospodářství prvky strategického řízení. K dalším krokům patří zvýšení společenské kontroly nad strategicky významnými podniky a institucemi, včetně posilování společenského vlastnického sektoru (zejména v oblasti dopravy, energetiky, informací, vybraných finančních oborů). Tím omezí ekonomickou svévoli soukromého vlastnictví a vliv soukromého nadnárodního kapitálu.

Touto nenásilnou, právní řád plně respektující cestou, která nijak nenaruší běžný chod ekonomiky, bude postupně sílit socialistický sektor a stávat se základním pilířem národního hospodářství. Postupně budou vznikat a působit i socialistické nadnárodní a celosvětově působící instituce.

Politický postup socialisticky orientované vlády bude bezpochyby obtížný. Bude muset být koordinován s postupem vlád dalších stejně orientovaných zemí, aby nedocházelo k nežádoucí ekonomické, ale i politické migraci; bude muset čelit odpůrcům socialistického vývoje stejně jako těm, kteří ho budou chtít zbrkle urychlit; bude se muset vyrovnávat s dezinformacemi a politickými kampaněmi, s cílevědomou manipulací i s živelnými tlaky v zahlcených informačních sítích. **Nebude však diktaturou proletariátu v žádné z jejich dosud realizovaných podob; bude demokratickou vládou většiny, obhajující zájmy této většiny a snažící se tuto většinu vést k politické aktivitě, k pochopení vlastní zodpovědnosti za svůj život.**

9. Hlavní rysy socialistické společnosti

Různá pojetí vztahu cíle a prostředků, různé výchozí podmínky a specifické formy rozvíjení socialistické revoluce se promítají do širokého spektra názorů na budoucí konkrétní uspořádání socialistické společnosti. Tato názorová různost je zcela přirozená a dokonce vítaná. Přináší nové úhly pohledu na socialistickou společnost, nové podněty pro její rozvoj, zabraňuje zkosnatělému setrvávání na dosažených výsledcích a neochotě zkoumat a řešit nové problémy, které s sebou společenský rozvoj nutně přináší.

Na druhé straně má **názorový rozptyl marxistické levice své hranice, za nimiž teorie socialismu ztrácí své vědecké pozice a politika se mění v krátkozraký pragmatismus nebo neplodné sektářské hašteření.** Při vši objektivně i subjektivně podmíněné rozmanitosti konkrétních přístupů k jednotlivým dílčím otázkám uspořádání a fungování socialistické společnosti musí být v jejich základech obecné společné zásady, které je sjednocují.

Máme za to, že **základními, všeobecně platnými systémiotvornými rysy socialistické společnosti jsou přinejmenším po dohlednou dobu jejího vývoje:**

1. **Rychlý, efektivní a trvale udržitelný rozvoj výrobních sil na bázi vědeckotechnické revoluce.** Pokud socialismus neprokáže své ekonomické přednosti před kapitalismem, nemůže nad ním s konečnou platností zvítězit; pokud si neosvojí a nepodřídí svým cílům vědeckotechnickou revoluci, nepodaří se mu splnit ani své obecné civilizační poslání.

2. **Určující postavení společenského vlastnictví výrobních prostředků v jeho rozmanitých formách je základním předpokladem.** Boří soukromovlastnické bariéry společensky prospěšného rozvoje výrobních sil, napravuje jejich deformace a vytváří podmínky pro sociální spravedlnost.

3. **Plánovité řízení socialistického tržního hospodářství** realizované především formou strategického plánování, prostřednictvím ekonomických nástrojů a indikativních cílů. Umožňuje zaměřit koncentrované ekonomické prostředky k plnění žádoucích společenských cílů, **odstranit dosavadní plýtvání výrobním potenciálem společnosti.**

4. **Sociální spravedlnost.** Poskytnutí rovných příležitostí pro pracovní uplatnění každého a různou výši jeho odměny v závislosti na výsledcích jeho práce. Je výrazem **odstranění vykořisťování**, výrazem společenské rovnosti v ekonomické sféře a podmínkou ztotožnění jednotlivce se společenskými zájmy.

5. **Zabezpečení sociálních jistot pro všechny** v takové míře, aby i nejméně odměňovaná řádná práce anebo důchod po jejím ukončení či dávka sociální pomoci handicapovanému zajišťovaly každému důstojný život. Rozhodujícím nástrojem je sociální stát a zákonné normy, **zdroje vytvoří jen zvýšená efektivnost ekonomických procesů.**

6. **Záruka rovnosti občanských práv a svobod pro všechny občany,** jejich suverénního rozhodování ve formách přímé a dlouhodobě zejména zastupitelské demokracie. **Odstranění všech forem diskriminace a sociálního vylučování.**

7. **Péče o všestrannou kultivaci a rozvoj osobnosti, podpora tvořivosti, dostupnost vzdělání, výchova k sociální zodpovědnosti, společenské solidaritě a úctě k principům humanismu.**

8. **Předpoklady pro mírové řešení mezinárodních a mezikulturních rozporů v duchu vzájemné tolerance a soužití, odstranění sociálních a ideologických kořenů terorismu.**

Část těchto zásad je dnes vnímána jako **obecný požadavek demokratického vývoje společnosti.** Je – třebaže někdy jen proklamativně – **obsažena i v programech jiných levicových stran a zčásti realizována v různých konceptech sociálního státu.** Je to svědectvím **souladu komunistické programové orientace s hlavními levicovými a demokratickými proudy ve světě.** Pozornost KSČM, věnovaná socialistické teorii, zahrnuje i otevřenou komunikaci s levicovou inteligencí. Na rozdíl od většiny nekomunistické levice **komunisté usilují o zásadní, ale přitom realistický projekt socialismu, chtějí jít až ke kořenu věci – nesnaží se jen zmírňovat neblahé důsledky kapitalistického společenského systému, ale chtějí odstranit jejich příčiny.** To je cesta, která se dříve nebo později, ale s historickou nutností a v zájmu lidstva, prosadí.